

Posudek

Jan Trögl: *Tábor nucené práce Dolní Jiřetín*. Diplomová práce. Strojopis. Univerzita Karlova v Praze, filozofická fakulta, Ústav českých dějin, Praha 2007, 94 s. textu, 18 s. příloh.

Práce Jana Trögla podrobně mapuje vznik, činnost a zánik tábora nucených prací (dále jen TNP) v Dolním Jiřetíně. Tématika TNP není v naší historiografii zcela nová. Jak uvádí v úvodu sám autor (s. 3-4), téma částečně zpracoval Karel Kaplan (Tábory nucené práce v Československu 1948-1954, Praha 1992) a dále pak Mečislav Borák a Dušan Janák (Tábory nucené práce v ČSR 1948-1954, Opava-Šenov u Opavy 1996). Přesto je práce ^{zcela} ~~jiště~~ Trögla cenným příspěvkem ke studiu fungování represivního aparátu v Československu v tzv. zakladatelském období komunismu: poprvé totiž metodou sondy podává detailní popis každodenního života v jednom z TNP. Zároveň popisuje mechanismus, na základě kterého se lidé do TNP dostávali, rozebírá sociální složení tzv. chovanců (osob dodaných do tábora) a zkoumá ekonomické aspekty existence TNP.

Práce je rozdělena na úvod, tři kapitoly, které se dále dělí na podkapitoly, závěr a četné přílohy. V úvodu (s. 3-6) autor hodnotí dosavadní literaturu a existující archivní prameny. Autor správně podotýká, že tábory nucené práce u nás ve skutečnosti nevznikly teprve v důsledku únorového převratu. První tábory vznikly hned po válce pro Němce, na které byla uvalena pracovní povinnost. Na Slovensku existovaly v letech 1945-1946 pracovní tábory pro nespolehlivé osoby bez rozdílu národnosti. Tyto tábory, které zanikly do roku 1947, je možné považovat za přímé předchůdce TNP.

V první kapitole (s. 7-16) je podána geneze vzniku TNP v Československu. Jejich zřízení se opíralo o zákon ze dne 25. října 1948, který umožňoval internovat osoby vyhýbající se práci nebo neopatřující si prostředky k obživě řádným způsobem či osoby ohrožující svým

způsobem života společenské a hospodářské zřízení do táborů nucené práce až na dobu dvou let. Zařazení do TNP bylo administrativním opatřením a rozhodovaly o něm zvláštní krajské komise zpravidla na základě návrhu policejních a správních orgánů (StB, SNB, příp. ONV a KNV). Z právního hlediska nešlo o odsouzení a osoby v TNP tedy nebyly považovány za vězně ve výkonu trestu (používalo se pro ně označení „chovanci“) (s. 11-13). Jak ale na poradě s členy krajských komisí konané v Brně 15. 12. 1948 výslovně řekl náměstek ministra vnitra Josef Pavel, skutečným cílem TNP měla být „očista veřejného života“, tj. do táborů měli být posíláni především „třídní nepřátelé“ (s. 14-15).

Druhá kapitola se týká přímo TNP v Dolním Jiřetíně (s. 17-61). Tábor v Dolním Jiřetíně u Mostu se skládal ze dvou ubytovacích táborů, č. 43 a č. 24. První z nich vznikl již roku 1943 jako německý tábor pro dělníky z východu a válečné zajatce pracující v mostecké uhelné pánvi. V poválečném období byl naopak použit pro internované Němce, kteří rovněž pracovali v dolech (s. 18). Tábor č. 24 měl obdobnou historii, vznikl však již v roce 1941 (s. 20). Využití obou táborů pro TNP vidí Trögl v potřebě zajistit levnou pracovní sílu pro místní doly, které po nuceném vystěhování většiny místních Němců neměly dostatek pracovníků. Tábor zahájil činnost koncem roku 1948. Trval poměrně krátce, protože už na jaře 1950 byl zrušen a jeho chovanci byli z větší části přemístěni k jiným TNP s mnohem přísnějším režimem (s. 58-59). Důvody likvidace tábora nejsou zcela jasné. Jedním z nich mohla být skutečnost, že tábor byl po ekonomické stránce nerentabilní, jiným důvodem byla zřejmě snaha vytěžit hnědé uhlí, které se pod táborem nacházelo.

Třetí kapitola se týká každodenního života v TNP Dolní Jiřetín (s. 62-85). Chovanci pobírali mzdu a platili daně i zdravotní a sociální pojištění stejně jako ostatní zaměstnanci dolů, nemohli však se svou mzdou volně disponovat. Část byla strhávána na byt, stravu a ošacení v táboře, část byla posílána jejich rodinám a část ukládána na vkladní knížku. Ostraha tábora byla nedostatečná, takže z tábora nebylo těžké utéci, ovšem dělo se tak jen zřídka.

Chovanci mohli za dobrý výkon či z jiných vážných důvodů získat z tábora propustku do města, nebo i krátkou dovolenou k návštěvě rodiny.

Při zkoumání sociálního složení chovanců a důvodů jejich zařazení dospěl autor k závěru, že skutečnost se rozcházela s představami původní zákona a MV. Většinu chovanců tvořili dělníci a drobní řemeslníci (s. 81). Nejvíce osob bylo do TNP dodáno za pokus o ilegální překročení hranic, případně šlo o osoby, které ve snaze dostat se do Západního Berlína překročily ilegálně nedalekou hranici do NDR a byly vráceny do Československa po svém zatčení východoněmeckou policií. Častým důvodem k dodání TNP byla špatná pracovní morálka, tj. absence v práci (s. 81-82). V některých případech byli lidé dodáni do TNP prostě proto, že měli údajně „spatný vztah k lidově-demokratickému zřízení“, aniž by bylo toto tvrzení podepřeno jakýmkoliv konkrétními důkazy (s. 83-84).

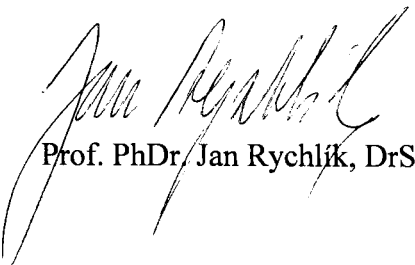
V Závěru (s. 86-89) autor sumarizuje výsledky svého bádání. TNP Dolní Jiřetín existoval v době formování represivního systému. TNP po zrušení tábora v Dolním Jiřetíně existovaly ještě další čtyři roky (do roku 1954), přičemž režim v nich byl v porovnání s TNP Dolní Jiřetín mnohem přísnější. Přesto TNP nesplnily očekávání, které na ně režim kladl. Nedošlo k žádoucí „převýchově“ v oddané občany lidově-demokratické republiky a ani ekonomický přínos TNP nedosahoval očekávané výše.

Práce je napsána na základě původních archivních pramenů nacházejících se v Archivu bezpečnostních složek, Národním archivu ČR, Okresním archivu v Mostě a Státním oblastním archivu v Litoměřicích, pobočka Most. Znalost literatury je dostatečná. Cenné jsou přílohy, zejména tabulky a plány, jakož i přepis magnetofonového záznamu rozhovoru s chovancem TNP Dolní Jiřetín Antonínem Sedlákem.

Závěr: práce plně splňuje podmínky stanovené pro magisterskou diplomovou práci a proti ji **doporučuji** k obhajobě.

Dávám zároveň v úvahu, zda po rozšíření práce a odstranění některých drobných nedostatků, by – v případě zájmu autora – nemohla být práce podána jako rigorózní.

V Praze, 20. srpna 2007

Prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.